

1837 • 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

Octubre de 1936

Cartell editat per Esquerra Valenciana durant la Guerra Civil.

L'il·lustrador, Lluís Dubón, va utilitzar la nuesa com a símbol de la puresa dels ideals republicans.

BIBLIOTECA DEL PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA - CRAI (UNIVERSITAT DE BARCELONA)

1837-1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

El valencianisme republicà és producte del **conjunt d'idees, llibres, publicacions, entitats, iniciatives, fets i personatges que des de mitjans del segle XIX reivindiquen els trets nacionals del poble valencià** i la seua vinculació amb la resta de terres de llengua catalana, i van lligant progressivament el seu futur en llibertat a un projecte democràtic de renovació cultural, cívica i política d'arrels republicanes.

La història del valencianisme republicà és la crònica del lent despertar d'un poble silenciàt, de **la lluita per la recuperació lingüística, cultural i nacional del País Valencià**. D'una lluita conduïda a través de l'acció cultural, cívica i política.

Aquesta exposició itinerant ret **homenatge a totes les generacions de valencianistes** que han protagonitzat aquesta lluita.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

**DIRECCIÓ
ASSESSORAMENT HISTÒRIC
DOCUMENTACIÓ**

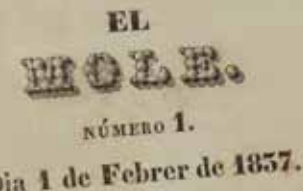
**JOSEP VALL
ANTONI FURIÓ I PAU VICIANO
ARNAU ALBERT**

1837-1894

Algunes de les capçaleres més destacades de la premsa satírica en valencià del segle XIX:
El Mole (València, 1837-1870), *La Donsayna* (València, 1844-1845), *El Náu Pardalót* (Alcoi, 1866),
El Cullerot (Alacant, 1884-1890), *El Bou* (Elx, 1885-1886) i *El Frare* (Castelló, 1894).

BIBLIOTECA VALENCIANA NICOLAU PRIMITIU / ARXIU MUNICIPAL D'ALCOI

BIBLIOTECA DE CATALUNYA / ARXIU MUNICIPAL DE CASTELLÓ

VALENCIA:
 IMPRENTA DE LOPEZ.

1837-1900

LES ARRELS POPULARS: PREMSA SATÍRICA I SAINETS

La pèrdua dels Furs subsegüent a la derrota **en la Guerra de Successió** —a la **Batalla d'Almansa** de 1707— comporta la fi de l'Estat valencià articulat des de la creació del Regne de València. Com poc després el Principat de Catalunya i les Illes Balears, **el País Valencià perd amb el seu dret foral, l'autogovern i les llibertats nacionals** i és assimilat definitivament als costums, usatges i lleis de Castella.

En aquest context històric s'accelera el procés de substitució lingüística a tots els Països Catalans. A nivell sociolingüístic **el castellà, l'única oficial, esdevé la llengua de prestigi de les classes dominants** —la burocràcia estatal, els nobles terratinents, la burgesia industrial i financera, l'oligarquia agrària i comercial i els professionals liberals— i, com a tal, utilitzada per ascendir socialment. **El català, continuarà sent, però, la llengua de les classes populars** —petits comerciants, botiguers, menestrals, llauradors...— que no l'abandonaran mai, malgrat no gaudir de cap reconeixement institucional.

La Revolució Francesa i la fi de l'Antic Règim porten aires de canvi. És així com **des de mitjans del segle XIX el valencià comença a recuperar espais d'ús públic amb una important literatura popular** vinculada tant a un nou mitjà de comunicació de masses, la premsa —les publicacions satíriques— com a noves formes de teatre —el sàinet—, així com als epigrames i a la poesia fallera.

El periodisme popular en valencià, sortejant censures, pren el model exitós de *El Mole*, —fundat per **Josep Maria Bonilla** el 1837 a València—, al qual seguiran dotzenes de publicacions de caire liberal, carlí o republicà al llarg del segle XIX, des de Vinaròs fins a Elx.

El sàinet, fidel reflex de la vida de la menestralia, esdevé el divertiment popular per excel·lència en el qual destaquen dos autors: **Josep Bernat i Baldoví i Eduard Escalante.**

Premsa satírica i sainets, utilitzant un registre popular, vital i facciós posen les bases d'una **incipient recuperació lingüística.**

Montserrat, 8 de maig de 1868

Visita de poetes valencians, catalans i provençals al Monestir de Montserrat en ocasió de la celebració dels Jocs Florals de Barcelona. D'esquerra a dreta, a la fila superior: Celestí Barallat, Vicent Venceslau Querol, Vergés, Josep Maria Torres Belda i Josep Maria Arnau; a la fila del mig, Conrad Roure, Lluís Roca, Frederic Mistral, Albert de Quintana, Víctor Balaguer, J. Sala, William Charles Bonaparte-Wyse i Rafael Ferrer i Bigné; i asseguts a terra, Eduard Vidal i Valenciano, Loís Romieu, Teodor Llorente i Paul Meyer.

INSTITUT AMATLLER D'ART HISPÀNIC - ARXIU MAS

1859-1900

LES ARRELS CULTES: ROMANTICISME I RENAIXENÇA LITERÀRIA

A Europa els canvis socials de la Revolució Industrial condueixen al sorgiment del **Romanticisme, un moviment cultural que revaloritza** la connexió de l'home amb la natura i en conseqüència **els costums populars i les cultures nacionals**. **Vicent Boix** —com el seu amic Víctor Balaguer al Principat— n'és el principal difusor al País Valencià.

Boix reivindica **tres elements històrics que conformaran l'imaginari valencià al llarg del segle XIX**: la figura èpica de **Jaume I**, com a pare fundador del poble valencià; **els Furs**, la «sàvia» constitució que en ser abolida en 1707 inicia la decadència del país; i, en sintonia amb la tradició liberal, **les Germanies**, com a revolta popular contra l'absolutisme.

El Romanticisme també identifica llengua i pàtria. Així, el 1859, **un Certamen literari celebrat a València** —amb motiu del quart centenari de la mort d'Ausiàs Marc— **inicia la Renaixença literària, que es vincula amb la de Catalunya i les Illes**, i connectarà amb els felibres provençals.

Al País Valencià la Renaixença s'articula bàsicament a través de **Lo Rat Penat, la primera entitat cultural valencianista** —fundada el 1878 per **Constantí Llombart** i amb Boix com a president honorari— que treballa per restablir **un ús culte de la llengua** amb la celebració de **Jocs Florals oberts a tots els territoris de llengua catalana**, redescobrir el país a través de l'**excursionisme intel·lectual** i reconstruir un **àmbit simbòlic valencià**.

D'entre les dotzenes de figures de la Renaixença valenciana, en destaquen dues amb llum pròpia: **Teodor Llorente, el patriarca** que amb la seua brillant obra poètica implanta un model de llengua culta i d'alt nivell depurada de castellanismes; i **Constantí Llombart, el poeta popular**, el precedent més preclar del valencianisme republicà.

Tot i les evidents aportacions positives al desvetllament nacional, **la Renaixença aposta per un valencianisme apolític** i per tant ineficaç per fer front als reptes socials i culturals que el país té plantejats.

29 de juny de 1907

Postal editada amb motiu de la Primera Assemblea Regionalista Valenciana, impulsada per València Nova, que exalta l'agermanament del País Valencià i Catalunya a través d'imatges que simbolitzen l'un i l'altra: la llauradora i la pubilla, el Miquelet i Montserrat, l'agricultura i la indústria, l'escut de la ciutat de València i el del Principat.

AGUSTÍ COLOMER FERRÀNDIZ

1900-1918

EL PRIMER VALENCIANISME POLÍTIC

La independència, el 1898, de les darreres colònies d'ultramar —Cuba i Filipines— accelera el procés de decadència espanyola i les respostes regeneracionistes de caire autonomista des de les perifèries peninsulars.

El 1902 el vicepresident de Lo Rat Penat, **Faustí Barberà**, pronuncia la conferència *De Regionalisme i Valentinitultura*, el primer document doctrinal del valencianisme polític. I el 1904 funda i presideix València Nova, la primera societat política valencianista.

El 1907, València Nova —en commemoració del segon centenari de la batalla d'Almansa— convoca la **Primera Assemblea Regionalista Valenciana**, emmirallada en l'èxitós moviment de la Solidaritat Catalana.

L'Assemblea és el primer intent per articular un acord ampli i transversal de suport a un programa mínim: l'autonomia política i la cooficialitat del valencià, que impulsat des del valencianisme vol superar les seues fronteres i fer-lo extensiu a tot l'espectre polític.

Malgrat el suport dels republicans sorianistes i dels carlins, la Solidaritat Valenciana no veurà mai la llum boicotejada pels republicans blasquistes i els conservadors.

D'aquest relatiu fracàs, però, **naix el 1908 Joventut Valencianista**, des d'on una nova i activa generació —liderada per **Maximilià Thous i Orts**, **Miquel Duran i Tortajada** i **Eduard Martínez Ferrando**— desvinculada ja del tot del ratpenatisme, va dotant-se d'unes bases doctrinals cada vegada més sòlides, que noves publicacions ajuden a difondre: *El Poble Valencià*, *Lo Crit de la Pàtria*, *Renaiximent*, *Terra Valenciana*...

Amb la creació, el 1915, de **Joventut Nacionalista Republicana** —liderada pels joves blasquistes **Rafael Trullenque**, **Juli Just** i **Enric Duran i Tortajada**— per primera vegada conflueixen en una mateixa organització el valencianisme i el republicanisme, les estratègies polítiques més dinàmiques i rupturistes enfront el caciquisme, el centralisme i la degradació de l'Estat espanyol.

**València,
9 d'octubre de 1917**

Des de la seua
inauguració, el 1891,
el monument
al rei Jaume I,
ubicat al Parterre,
acull cada any actes
commemoratiu del
Nou d'Octubre, Diada
del País Valencià.

IL·L·U·S·T·R·A·C·I·Ó CATALANA

1918-1923

UNA FORÇA EMERGENT

La Revolució Soviètica i el desenllaç de la Primera Guerra Mundial posen **els drets de les nacionalitats a l'agenda política internacional**, permetent l'accés a la independència d'una munió de pobles europeus.

La Lliga Regionalista catalana apadrina, el gener de 1918, **la fundació d'Unió Valencianista Regional** —liderada per uns joves Ignasi Villalonga i Joaquim Reig— un **seriós intent**, avalat per la burgesia financera valenciana, **de fer sentir una veu pròpia de país enfront de Madrid**. Aquest és el primer partit valencianista que es presenta a unes eleccions, les legislatives de febrer de 1918, obtenint un meritori 10% a la província de València.

El novembre de 1918, Unió Valencianista Regional impulsa, conjuntament amb Joventut Valencianista, la **Declaració Valencianista**, unes bases polítiques que reflecteixen la maduresa assolida pel moviment en afirmar com a reivindicació fonamental **el dret del poble valencià a constituir un Estat**.

També el 1918 es publica *Síntesi del criteri valencianista*, l'obra cabdal d'**Eduard Martínez Ferrando** on fixa doctrinalment la visió del **País Valencià com a part de la nacionalitat catalana**. En aquesta línia es constitueix, el mateix any, la branca valenciana de **Nostra Parla, la primera entitat cultural que actua coordinadament a tots els Països Catalans**, en defensa de la llengua. Hi col·laboren els més destacats membres de la **nova i brillant generació valencianista republicana: Francesc Almela i Vives, Adolf Pizcueta** i la figura emergent del moment, el malaguanyat **Vicent Tomàs i Martí**, impulsor dels Aplecs Valencianistes de Betxí, *El Crit de la Muntanya*, portaveu del valencianisme agrari i *Pàtria Nova*.

Amb la creació, el 1919, de l'Agrupació Nacionalista Escolar —d'àmbit universitari— i, el 1921, de Joventut Nacionalista Obrera, —una efímera primera organització marxista— s'evidencia **la creixent presència del valencianisme a cada vegada més àmbits de la societat i la política**.

València, juny de 1931

Els fundadors de *Nostra Nova*, membres de la jove generació valencianista republicana. D'esquerra a dreta: dempeus, Faust Hernández i Casajuana, Josep Bolea i Adolf Pizcueta; asseguts, Enric Duran i Tortajada, Francesc Almela i Vives i Maximilià Thous i Llorens.

ARCHIVO GENERAL DE LA ADMINISTRACIÓN [AGA]

1923-1931

L'EMBRANZIDA CÍVICA

L'aventura colonial espanyola al nord d'Àfrica és derrotada severament a Annual pels rifenys d'Abd-el-Krim. La crisi política de la desfeta soscava la monarquia d'Alfons XIII, i provoca, el setembre de 1923, el **colp d'estat i la Dictadura del general Primo de Rivera**, avalats pel rei en una eixida endavant.

Els moviments polítics de reivindicació nacional com el **valencianisme**, en **trajectòria ascendent**, són **escapçats amb la limitació de la llibertat d'associació i de premsa**.

Però els **joves valencianistes republicans** no es queden de braços plegats i responen **transferint la seua energia al món de la cultura**. Són anys d'esforços editorials i cívics de tot tipus que avancen en la codificació lingüística i que preparen el terreny a l'eclosió que representarà la República.

Així el 1927 naix ***Taula de Lletres Valencianes*** que esdevé, des de València, més que una tribuna literària, una **expressió d'alta cultura i de normativització lingüística** que

se suma a la desenvolupada, des del 1919, per la **Societat Castellonenca de Cultura**.

Des del 1928 **L'Estel** protagonitza un eficaç esforç editorial de renovació literària, recuperació d'autors clàssics —Ausiàs Marc, Sant Vicent Ferrer...— i divulgació, amb els **Quaderns d'Orientació Valencianista**.

El 1930 es crea **Acció Cultural Valenciana**, una entitat universitària pancatalanista, —federada amb la catalana Palestra i l'Associació per a la Cultura de Mallorca— que publica un quinzenal, ***Acció Valenciana***.

El mateix any arriben als quioscos ***Nostre Teatre*** i ***Nostra Novel·la***, publicacions setmanals populars que volen forjar nous valors literaris i **crear nous lectors per al valencià**.

La caiguda de Primo de Rivera desgela la situació i aquesta jove i dinàmica generació reprén l'activitat política i funda, el mateix 1930, l'esquerrana **Agrupació Valencianista Republicana** i el seu setmanari, ***Avant***.

València, 25 de novembre de 1935

Pompeu Fabra rebut a la seu d'Acció Valenciana, —i redacció del setmanari *Acció*— acompanyat per militants i dirigents d'aquest partit com Miquel Adlert, Xavier Casp, Nicolau Primitiu Gómez Serrano i Ricard Sanmartín, aquests dos darrers signants de les Normes de Castelló, com també les signaren i apareixen a la fotografia Adolf Pizcueta i Carles Salvador.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

1932

LES NORMES DE CASTELLÓ

Des de la recuperació de l'ús de la llengua, tant en la literatura popular com en la culta, la manca d'una normativa consensuada, perpetua **una situació d'anarquia ortogràfica, que fa inviable fer créixer el prestigi social del valencià**, enfront d'un castellà hegemònic com a llengua de cultura, plenament normativitzat i amb tot el poder polític de l'administració espanyola al darrere.

Tot i l'evidència que la llengua dels valencians és compartida amb catalans i balears, **les propostes de normatives ortogràfiques i gramaticals no són assumides plenament**. Hi conviuen dues postures: **uns pocs particularistes**, com el pare Lluís Fullana, que arriben a defensar en alguns moments una llengua valenciana que es desvincule del Principat i les Illes; i **la immensa majoria reintegracionista** que vol una normativa compartida per tots els Països Catalans.

Al llarg dels anys 1920 **la jove generació de valencianistes, dinàmica i ambiciosa**, aplanava el terreny, adoptant la doctrina gramati-

cal fabriana, des de diferents iniciatives: Societat Castellonenca de Cultura, *Taula de Lletres Valencianes*...

El procés culmina amb la signatura, el 1932, de les anomenades Normes de Castelló, per les quals la intel·lectualitat valenciana —escriptors, científics, periodistes...— **assumeix les Normes ortogràfiques de 1917 de l'Institut d'Estudis Catalans**, impulsades per l'autoritat indiscutida de Pompeu Fabra, tot adaptant-les a les particularitats del País Valencià.

Les Normes de Castelló, redactades per **Lluís Revest i Carles Salvador**, són rebudes amb una acceptació social admirable, fruit del consens que teixeixen amb gran diplomàcia **Gaetà Huguet** —que aconsegueix la signatura del pare **Lluís Fullana**— **Adolf Pizcueta i Manuel Sanchis Guarner**.

Les Normes de Castelló signifiquen **la reintegració sòlida i definitiva del País Valencià a l'àmbit compartit de la llengua catalana**.

1931-1936

Les capçaleres més destacades de la premsa política valencianista republicana:

Avant (València, 1930-1931), *El Poble Valencià* (València, 1931), *El Camí* (València, 1932-1934), *Esquerra* (Castelló, 1934), *Acció* (València, 1934-1936), *El País Valencià* (València, 1935-1936) i *El Popular* (València, 1936).

BIBLIOTECA VALENCIANA NICOLAU PRIMITIU / ARXIU MUNICIPAL DE CASTELLÓ

1931-1936

L'ECLOSIÓ REPUBLICANA

A les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, que porten la República, **el valencianisme aconsegueix un primer èxit** amb l'assoliment de **tres regidors a l'Ajuntament de València: Enric Duran i Tortajada i Francesc Soto**, de l'Agrupació Valencianista Republicana —dins la llista guanyadora de l'Aliança d'Esquerres Antimonàrquiques, liderada pel blasquisme—; i **Joaquim Reig**, d'Unió Valencianista —dins la llista de les dretes.

El valencianisme viu un **intens període d'efervescència amb l'aparició de nous partits** que reflecteixen la notable ampliació de la seua base sociològica: **Acció Valenciana**, de caire socialcristià; **Agrupació Regionalista Alacantina**, la primera entitat política valencianista d'Alacant; **Esquerra Republicana del País Valencià**, creada a Castelló, i que confluint amb antics blasquistes donen lloc a **Esquerra Valenciana; Partit Valencianista d'Esquerra**, fusió d'Agrupació Valencianista Republicana, Centre d'Actuació Valencianista i Centre Valencianista de Xàtiva; **Nova Germania**, de tendència marxista...

Aquesta efervescència també es tradueix en l'aparició de **noves publicacions polítiques: *El Poble Valencià, Esquerra, El País Valencià, La Boatella, El Popular...*** Dues en destaquen per la seua seriositat i durada: ***El Camí*, el setmanari més influent de la història del valencianisme**, que assoleix més de tres mil subscriptors, i **la socialcristiana *Acció***.

En aquest clima favorable el valencianisme obté els primers diputats al Congrés. El 1933 **Joaquim Reig, d'Unió Valencianista, és elegit per Barcelona en la llista de la Lliga Catalana**. I el febrer de 1936, després del bienni negre, **Vicent Marco Miranda, d'Esquerra Valenciana** —que s'integra al grup parlamentari d'Esquerra Republicana de Catalunya— **és escollit en la llista del Front Popular per València**, amb el suport també del Partit Valencianista d'Esquerra.

Tot i que modestos, aquests èxits demostren el grau de **maduresa assolida pel valencianisme republicà**, que esdevé ja una força protagonista de la vida política del país.

València, 9 d'octubre de 1933

Manifestació del Nou d'Octubre, amb una pancarta que diu:
«Estat Valencià reclama la independència del País Valencià».

[BIBLIOTECA VALENCIANA NICOLAU PRIMITIU](#) / [ARXIU LÁZARO BAYARRI](#)

1931-1936

LA LLUITA PER L'ESTATUT D'AUTONOMIA

La proclamació de la República Catalana per part de Francesc Macià el 14 d'abril de 1931, i la seua reconversió en **la recuperada Generalitat de Catalunya, crea un nou escenari a l'Estat espanyol** que obliga al nou poder republicà al **reconeixement del dret a l'autogovern de les nacionalitats**. S'obre així la porta a fer realitat l'aspiració històrica del valencianisme: l'Estatut d'Autonomia.

El maig, l'Ajuntament de València crea una comissió redactora que el juliol presenta **l'Avantprojecte d'Estatut de la Regió Valenciana** per tal de discutir-lo amb els ajuntaments d'Alacant i Castelló, els quals, però, l'acullen amb reticències provincialistes.

Davant el bloqueig, el setembre de 1932 l'Agrupació Valencianista Republicana convoca totes les forces polítiques. Es constitueix la Conjunció de Partits —se n'exclouen blasquistes i conservadors— que, el **27 de novembre a Alzira, aplega 15.000 persones en l'acte proestatut més multitudinari mai celebrat fins el moment**.

El blasquista Partido de Unión Republicana Autonomista reacciona organitzant —amb el suport crític del valencianisme— **de febrer a juliol de 1933** a la província de València, el seu àmbit d'actuació, **dinou mítings proestatut**: Sagunt, Xàtiva, Gandia, El Villar, Xiva, Énguera, Albaida, Aiora, Xelva, Algemesí, Carlet, Sueca, Patraix, Torrent, Requena, Llíria, Ontinyent, Alzira i Alberic.

El blasquisme porta tres dècades d'hegemonia a la província de València **sense construir, però, un projecte per tot el País Valencià**. Això ara és un obstacle que li impedeix aconseguir el suport a l'Estatut dels seus partits homòlegs d'Alacant i Castelló.

L'esclatant victòria del Front Popular, el febrer de 1936, liquida l'hegemonia dels blasquistes i partits afins i crea un nou escenari més favorable que mai a la demanda històrica d'autogovern. **L'Estatut d'Autonomia**, que el valencianisme defensava en solitari trenta anys abans, és ja un **objectiu compartit per tot l'espectre polític**.

**València,
juliol de 1934**

Cartell de la Tercera
Setmana Cultural
Valenciana
organitzada pel
Centre d'Actuació
Valencianista, que
va celebrar la seua
obertura a Castelló
i la cloenda a Alacant.

CONSELL VALENCIÀ
DE CULTURA

1931-1936

LA PRIMAVERA CULTURAL

Paral·lelament a l'eclosió del valencianisme polític, l'arribada de la República significa l'explosió definitiva de les forces cíviques valencianistes amb l'ampli programa de **recuperació lingüística i cultural del poble valencià**.

La generació valencianista republicana és especialment activa **en el camp de l'educació** creant **noves entitats i iniciatives**. Els estudiants universitaris funden l'**Agrupació Valencianista Escolar** que treballa per valencianitzar la Universitat i organitza la **Universitat Popular Valencianista**. I els docents s'agrupen en l'**Associació de Mestres Valencians —presidida per Empar Navarro—**, organitzen la **Colònia Escolar Valencianista de Sant Pau d'Albocàsser** i impulsen l'**Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana** i el seu *Butlletí*.

Des del 1934, en el camp editorial, brilla amb llum pròpia una nova i influent revista trimestral, ***La República de les Lletres***, animada per **Miquel Duran i Tortajada** i **Enric**

Navarro i Borràs, que ja en el primer text editorial advoca per la unió d'una «**República Literària Federativa de la Llengua Catalana**».

És destacable també la longevitat que, des d'Alacant, assoleix el setmanari satíric ***El Tio Cuc***, editat per **Josep Coloma** des del 1914, i ara amb la col·laboració inestimable d'**Enric Valor**, que en normativitza la llengua.

La principal entitat cívica del període és el **Centre d'Actuació Valencianista**, de caràcter transversal, organitzador anualment de la **Setmana Cultural Valenciana**. Amb la seua dissolució, el 1935, pren el relleu **Proa - Consell de Cultura i Relacions Valencianes** —creada a iniciativa de **Gaetà Huguet**— i la seua publicació, *Timó*.

Finalment, a partir també de 1935, l'**Aliança d'Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura**, sota la influència de **Josep Renau** i **Emili Gómez Nadal**, esdevé un punt de trobada de marxistes i valencianistes.

**Eivissa,
7 d'agost de 1936**
Milicians
valencianistes de la
Columna Uribarry
al castell d'Eivissa
aixecant la
bandera donada pel
Partit Valencianista
d'Esquerra.

ARCHIVO GENERAL
DE LA ADMINISTRACIÓN
[AGA]

1936-1939

LA GUERRA CIVIL

El fracàs del **colp d'estat contra la República** liderat pel general Franco, en sintonia amb el feixisme europeu emergent, **provoca l'esclat de la Guerra Civil, preludi de la Segona Guerra Mundial**. La resposta popular a l'aixecament feixista és liderada pels partits i sindicats obreristes que per la força dels fets imposen un nou ordre polític.

A València es crea el **Comitè Executiu Popular**, amb la presència del tinent **Josep Benedito**, d'Esquerra Valenciana, al capdavant de la delegació de Guerra, i del doctor **Franccesc Bosch i Morata**, del Partit Valencianista d'Esquerra, com a responsable de Sanitat.

El valencianisme republicà també **contribueix a l'esforç bèl·lic amb la creació de milícies antifeixistes**: columnes Torres-Benedito, El Palleter i Uribarry. Aquesta darrera —comandada pel capità **Manuel Uribarry**, d'Esquerra Valenciana— protagonitza l'**expedició d'alliberament d'Eivissa i Formentera**, confluint amb la campanya de la Generalitat de Catalunya per alliberar Mallorca.

L'arribada del Govern a València, nova capital de la República, el novembre de 1936, —després de la dissolució del Comitè Executiu Popular— i el context bèl·lic, fan inviable aprovar cap **proposta d'Estatut**. Així i tot se'n generen diversos textos. El gener de 1937 la **CNT** redacta el seu projecte. El febrer és **Esquerra Valenciana** qui n'aprova un al seu Congrés. I el març ho fa **Unión Republicana Nacional**. Tots queden al calaix.

Amb la via estatutària bloquejada, el valencianisme es bolca en diverses iniciatives culturals: **promou el salvament del patrimoni** artístic i documental en perill pel conflicte; **aconsegueix un incipient reconeixement de l'ensenyament del valencià** a escoles i instituts; **participa al 2n Congrés Internacional d'Escriptors Antifeixistes**, que té lloc a València el juliol de 1937, amb una ponència llegida per **Carles Salvador** en defensa dels interessos culturals de les nacionalitats; i, al voltant del 9 d'octubre de 1938, **organitza els actes commemoratius del 7è Centenari de la Conquesta de València** per Jaume I.

1937

Cartell, obra d'Artur Ballester, editat per les conselleries de Cultura i Propaganda del Consell Provincial de València, amb el títol «El País Valencià a l'avantguarda d'Ibèria». En la imatge es pot veure un llibre amb el lema «Cultura és llibertat. Feixisme és esclavitud».

FUNDACIÓ
LLUÍS CARULLA

1937-1939

LA CONSELLERIA DE CULTURA DEL CONSELL PROVINCIAL DE VALÈNCIA

Malgrat que el context de la Guerra Civil impedeix l'aprovació d'un Estatut d'Autonomia del País Valencià, **el valencianisme republicà aconsegueix una importantíssima fita** amb la creació d'una **institució preautonòmica** com la Conselleria de Cultura del Consell Provincial de València, que desenvolupa **una meritòria tasca cultural, educativa i lingüística enmig del conflicte**, la qual abasta la totalitat del País Valencià.

De gener a novembre de 1937 el conseller **Francesc Bosch i Morata**, del Partit Valencianista d'Esquerra —i a partir de maig de 1938 **Angelí Castanyer**, del mateix partit— en serà el màxim responsable.

Bosch impulsa **una ambiciosa infraestructura d'institucions culturals**, amb la creació de la Biblioteca del País Valencià, els Premis Musicals del País Valencià, el Comissariat d'Ensenyança... i l'**Institut d'Estudis Valencians**, organitzat en quatre seccions: Històrico-Arqueològica; de Filologia Valenciana; de Ciències; i d'Estudis Econòmics.

També es planifiquen dotzenes de **projectes més, que les vicissituds del moment històric impedeixen portar a la pràctica**: Escola Model Valenciana, Institut Psico-Tècnic Valencià, Escola d'Arts i Oficis Artístics, Museu d'Art Decoratiu, Ornamental i Arts Industrials del País Valencià, Escola d'Art Popular, Junta de Monuments Nacionals del País Valencià, Museu de Ciències Naturals...

Des del seu inici **el Consell Provincial de València declara el valencià llengua cooficial**. I l'Institut d'Estudis Valencians **acorda declarar oficials per al País Valencià, les Normes de Castelló**. El valencià és, com a tal, l'única llengua de treball de la Conselleria, la qual situa la seu al Palau de la Generalitat, com a símbol inequívoc de la voluntat de consolidar la recuperació de l'autogovern que aquesta institució representa.

En definitiva, amb aquesta breu però intensa etapa de govern, **el valencianisme republicà demostra la seua capacitat, ambició i majoria d'edat**.

**Perpinyà,
19 de març de 1946**
Falla plantada
a la plaça
del Pont d'Envestit
pels republicans
valencians refugiats a
la Catalunya del Nord,
amb el lema
«Cremem Franco»,
obra de l'artista faller
Balbino Giner.

FONS JEAN RIBIÈRE

1939-1975

REPRESSIÓ I EXILI

La derrota de la República a la Guerra Civil i el triomf del franquisme **talla de soca-rel tots els avanços socials i nacionals** bastits per republicans i valencianistes.

El franquisme imposa **silenci, repressió, mort o exili per a tots els antifeixistes**, com els valencianistes republicans. **Alguns són afusellats o moren a la presó**, com l'empresari i autor teatral Vicent Miquel i Carceller o el dirigent de Nova Germania Enric Bastit. **Molts són empresonats:** Gonçal Castelló, Antoni Igual i Úbeda, Empar Navarro, Josep Rodríguez i Tortajada, Manuel Sanchis Guarnier, Maximilià Thous i Llorens, Enric Valor... **Centenars són depurats:** Francesc Almela i Vives, Bernat Artola, Miquel Duran i Tortajada, Carles Salvador, Enric Soler i Godes, Maximilià Thous i Orts... **I milers han d'exiliar-se:** Vicent Alfaro, Josep Bolea, Francesc Bosch i Morata, Eduard Buil, Angelí i Josep Castanyer, Carles Esplà, Ramon Fontanet, Emili Gómez Nadal, Ernest Guasp, Gaetà Huguet, Juli Just, Artur Perucho, Miquel Peña, Josep Renau, Manuel Uribarry...

És a l'exili justament on inicien un cert compromís cultural o polític amb el país **personalitats que fins el moment mai havien conreat la llengua pròpia ni militat en el valencianisme** com és el cas d'Enric Cerezo, Marí Civera, Julià Gorkin, Marcel Jover...

Des de l'exili, el valencianisme republicà malda per continuar **la tasca de construcció nacional col·laborant amb els casals valencians** escampats pel món i les seues publicacions com ***Mediterrani*** i ***Senyera***, de la Casa Regional Valenciana de Mèxic DF i ***Terra Valenciana*** del Centre Regional Valencià de Montevideo. I participant en revistes i iniciatives culturals comunes amb la resta d'exiliats dels Països Catalans, com els Jocs Florals de la Llengua Catalana.

En el camp estrictament polític **a les organitzacions existents se'nhi afegeixen de noves creades a l'exili:** Bloc Nacionalista Valencià Republicà a Orà; Acció Democràtica Valenciana a París; i Orde Internacional Valencianista a São Paulo.

València, 12 de desembre de 1951

L'estada, als baixos de l'Ajuntament, de l'exposició itinerant del *Diccionari Català-Valencià-Balear* aplega un èxit espectacular durant dotze jornades. El diumenge 16 de desembre la visita de 4.000 persones obliga Manuel Sanchis Guarner a repetir la conferència de presentació deu vegades.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

1939-1962

LA RESISTÈNCIA CULTURAL

La victòria aliada enfront de nazis i feixistes a la Segona Guerra Mundial **no comporta la caiguda del franquisme** com esperen les forces democràtiques de l'Estat espanyol, però l'aïllament internacional força el règim a tolerar algunes iniciatives culturals.

Lluny del derrotisme **els valencianistes reprenen la feina**, tot i que restringida encara durant molt temps a un àmbit editorial limitat a la temàtica poètica o folklòrica.

El primer nucli cultural s'articula al voltant de **les tertúlies literàries** de **Xavier Casp** i **Miquel Adlert**, antics dirigents socialcristians d'Acció Valenciana, que **el 1943 funden Editorial Torre** on **Joan Fuster** i **Vicent Andrés Estellés** publiquen les primeres obres poètiques. El 1948, l'editorial edita clandestinament la revista cultural ***Esclat***.

També el 1948 **Ricard Sanmartín**, fundador el 1912, de ***Pensat i Fet***, la degana de les revistes falleres en valencià, crea l'editorial **Lletres Valencianes**.

El 1949, des d'un recuperat Lo Rat-Penat, **Carles Salvador** posa en marxa **cursos de valencià** en els quals col·laboren altres destacats lingüistes com **Enric Valor** i **Francesc Ferrer i Pastor**. Tots ells publiquen gramàtiques, ortografies, diccionaris... en una ingent tasca per alfabetitzar milers de valencians en la seua llengua.

El 1951 té lloc un fet molt significatiu, l'exitosa acollida, a l'Ajuntament de València, d'una exposició sobre **el Diccionari Català-Valencià-Balear**, la magna obra dirigida pels illencs mossèn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, en la redacció de la qual hi col·labora intensament **Manuel Sanchis Guarner**.

El 1954 el patrici **Nicolau Primitiu Gómez i Serrano** crea **Sicània**, que a més d'editar la revista del mateix nom, esdevé l'editorial més important i prolífica d'aquesta etapa, que publica en pocs anys més d'un centenar de llibres en una dotzena de col·leccions temàtiques diferents que donen a conèixer una nova generació d'autors valencians.

València, 9 d'octubre de 1977

Manifestació del Nou d'Octubre al seu pas per les Torres de Serrans.

Mai abans s'havien aplegat mig milió de valencians en defensa dels seus drets nacionals.

BIBLIOTECA VALENCIANA NICOLAU PRIMITIU / FONS JARQUE

1962-1977

L'EXPLOSIÓ FUSTERIANA

El testimoni del valencianisme republicà passa a una nova generació que pren el relleu evolucionant **de la resistència a l'acció cultural, cívica i política**.

1962 és l'any clau. **Joan Fuster**, exercint el mestratge sobre tota la nova generació valencianista, publica el llibre que marca tota una època. ***Nosaltres, els valencians*** és alhora un assaig històric —una interpretació de la història i de la identitat dels valencians— i un programa polític —una proposta de futur, democràtica, popular, moderna, de recuperació nacional.

Fuster posa al dia el discurs de la generació valencianista republicana vinculant el futur del País Valencià a **un projecte compartit amb el conjunt dels Països Catalans**.

Aquesta renovada visió allibera l'energia d'un país llargament silenciats. Durant els següents quinze anys **les iniciatives culturals, cíviques i polítiques se succeeixen a un ritme i intensitat mai vistes**.

S'impulsen **campanyes** com «Parlem valencià» i «Valencians, unim-nos». Apareixen **músics que posen la banda sonora als nous temps** com Raimon, Ovidi Montllor, Al Tall... Naixen **nous partits polítics** com PSV, UDPV, GS, PSAN, PSPV... S'obren **llibreries** com Concret i Tres i Quatre a València, Set i Mig a Alacant, Concret a Gandia... Es funden **noves editorials** com 3i4 i Gorg, que edita una revista homònima. Es crea el Secretariat d'Ensenyament de l'Idioma que en pocs anys forma **milers de professors de valencià**. S'instauren els **Premis Octubre**, que dinamitzen el teixit literari i cultural. Se celebra el **Primer Congrés d'Història del País Valencià**, en la línia, tal com demana Fuster, que una nova generació d'investigadors repassen el país de dalt a baix...

Tot i que a les primeres eleccions democràtiques a la fi del franquisme el valencianisme no aconsegueix representació parlamentària, **els seus postulats han assolit el major grau de penetració social de la història, i ha posat les llavors d'un futur en llibertat**.

MEMÒRIAvalencianista.cat

LA HIPERENCICLOPÈDIA HISTÒRICA DEL VALENCIANISME

Presentació Biografies Hemeroteca

CERCA

Biografies

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

MEMÒRIAvalencianista.cat

LA HIPERENCICLOPÈDIA HISTÒRICA
DEL VALENCIANISME

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Teatre Romà de Sagunt, 5 de febrer de 1933 →

Maximilià Thous i Orts en un míting a favor de l'Estatut d'Autonomia del País Valencià. [AGA]